

6.11 Huiswerk opgeven

Huiswerk komt bij veel (dyslectische) leerlingen niet goed in de agenda. Zeker niet als het vlak voor de bel mondeling wordt opgegeven terwijl een deel van de klas de tassen al aan het inpakken is.

- Zet het huiswerk ruim voor het einde van de les overzichtelijk op het (digi)bord. Laat leerlingen het in hun agenda schrijven, eis dat het stil is en spreek zelf ook niet terwijl agenda's worden ingevuld. Geef eventueel een toelichting na het opschrijven, zodat leerlingen nog een aanvulling in hun agenda kunnen maken.
- Wanneer het digibord gebruikt is, zet de opdracht dan ook op de site van de school of op de elektronische leeromgeving van de school.
- Controleer na het opgeven van huiswerk of de leerlingen de opdracht begrepen hebben door hen in eigen woorden te laten vertellen, wat ze waarom moeten doen.
- Wanneer een taak veel feiten leren vraagt of andere willekeurige associaties, deel deze taak dan op. Het is voor dyslectische leerlingen ondoenlijk om in korte tijd veel feiten uit het hoofd te leren. Verdeel de taak in een aantal gelijke stukken en geef ruim van tevoren het eerste deel op. Wanneer alle delen van de taak geleerd zijn, kan als herhaling het totaal nogmaals worden opgegeven.
- Stimuleer leerlingen de bij het studieboek geleverde cd-roms of internetsites te gebruiken bij de opgegeven taken. Leg goed uit hoe deze gebruikt kunnen worden en doe het in de les een keer voor.

6.12 Toetsen

Toetsen veroorzaken bij veel dyslectische leerlingen stress, zeker wanneer er veel leerwerk aan vooraf gaat en de toets veel schrijfwerk vergt. Docenten kunnen die stress verminderen.

- Dicteer niet de vragen en opdrachten voor proefwerken en schriftelijke overhoringen of laat ze niet van het bord overschrijven, maar zet ze op papier.
- Geef dyslectische leerlingen als eerste hun opgaven bij toetsen. Zo hebben ze meer tijd en is de aandacht van de docent weer even gericht op het feit dat ze dyslectisch zijn.
- Laat leerlingen werken op een laptop met spellingcontrole.
- Laat leerlingen gebruikmaken van een rekenmachine.
- Leer leerlingen met multiplechoicevragen om te gaan:
 - lees zeer zorgvuldig;
 - markeer kernwoorden in een vraag met een markeerstift;
 - dek antwoorden af zodat je zelf een antwoord kan bedenken en niet afgeleid wordt door de mogelijkheden;

- streep antwoorden weg die fout zijn, maak dan je keuze;
 - verbeter niet, je eerste keus is bijna altijd de beste;
 - sla geen vraag over, maar gok als je het niet weet.
-
- Stem de toets af op de oefenwijze in de klas. Zorg ervoor dat de toets oefeningen bevat die qua vorm lijken op het geoefende in de klas.
 - Richt de aandacht van de leerling op essentiële inhoudelijke punten. Bijvoorbeeld: als bij de toetsopdrachten bronnen zitten (afbeelding, krantenbericht en cartoons), laat leerlingen dan vraag en bron met eenzelfde kleur markeren, zodat zij de juiste bron gebruiken.
 - Sta toe – zoals eerder beschreven – dat leerlingen die zeer zwak zijn in spelling fonetisch mogen schrijven. Over het algemeen is het werk dan leesbaarder.
 - Opdrachten voor proefwerken en schriftelijke overhoringen indien nodig (laten) voorlezen.
 - Zorg voor een goede spreiding van proefwerken. Op veel scholen bestaan al afspraken over het aantal proefwerken dat per dag of week mag worden gegeven. Twee proefwerken moderne vreemde talen op één dag is niet alleen voor dyslectische leerlingen een ramp, maar voor alle leerlingen. Om dyslectische leerlingen voldoende kansen te bieden op een goed resultaat, is het belangrijk om af te spreken welke vakken niet vlak na elkaar mogen worden getoetst. Op maandag een proefwerk Frans en op dinsdag een toets Engels is een te zware belasting. Eén proefwerk per week voor een taal, gecombineerd met een zaakvak geeft een betere spreiding van de leerlast.
 - Geef naast summatieve toetsen ook regelmatig formatieve toetsen. Summatieve toetsen achterhalen de kennis en vaardigheden over een groot deel van de leerstof van de voorliggende weken of maanden. Het cijfer voor een dergelijke toets telt zwaar mee voor het rapport of examen. Formatieve toetsen hebben een diagnostisch karakter. Doel is na te gaan hoe ver de leerling is gevorderd om daarmee het verdere verloop van het leerproces te kunnen beïnvloeden. Als het leerproces blijkt vast te lopen, dan kan er nog iets aan worden gedaan. Dit is moeilijker wanneer aan het eind van een lessenserie het proefwerk onvoldoende is.

Formatieve toetsen

Sofie (vmbo-t) heeft door haar dyslexie moeite om proefwerken waarbij veel tekst moet worden gelezen, te leren. Ze probeert alles wat ze denkt dat belangrijk is, te onthouden door samenvattingen te maken. Toch blijkt vaak, dat een toets totaal andere vragen omvat dan zij gedacht heeft. Vooral bij biologie lukt het haar niet om voldoende te halen. Er zijn ook eigenlijk maar twee kansen per trimester. Zij is niet de enige in de klas die met biologie moeite heeft.

Na overleg met de docent zijn de volgende afspraken gemaakt:

- de docent zal iedere les expliciet aan de orde stellen wat wel en niet belangrijk is voor een toets. Afwisselend zal hij dit zelf aangeven of de leerlingen laten uitzoeken;
- de docent zal geregeld de leerlingen een aantal vragen over de stof voorleggen. De antwoorden leiden niet direct tot een cijfer, maar tot aanwijzingen wat al wel en niet beheerst wordt. Wel zal hij bij het vaststellen van het cijfer met deze tussentijdse toetsen rekening houden;
- Sofie en anderen die daar behoeften aan hebben, kunnen hun samenvattingen steeds tussentijds aan de docent voorleggen.

- Geef zwakke leerlingen tussentijdse toetsing over kleine gedeeltes van de stof. Laat de cijfers van de tussentijdse toetsen meewegen in de eindbeoordeling.
- Zorg voor variatie in toetsvormen. Een toetsvorm die bestaat uit vragen en opdrachten die leerlingen binnen een bepaalde tijd moeten beantwoorden of uitwerken, doet een groot beroep op de lees- en schrijfvaardigheid van leerlingen. Wissel deze toetsvorm af met vormen die daar minder zwaar een beroep op doen. Bijvoorbeeld presentaties, werkstukken (gemaakt op de computer), postersessies, portfolio's, mondelinge toetsing, mindmaps. Daarnaast kunnen leerlingen zelf toetsvragen construeren en elkaar overhoren. Hiermee hebben dyslectische leerlingen meer kans om te laten zien wat zij weten. Ook voor andere leerlingen is het zinvol dat docenten hen op alternatieve wijzen toetsen, vanwege de aansluiting bij het vervolgonderwijs.
- Zorg voor een goede lay-out (zie www.goedtelezen.nl). Geef voldoende lijnen (eerder te veel dan te weinig) als op de toetsbladen moet worden geschreven. Maak een dubbele interlinie tussen de opdrachten, zodat dyslectische leerlingen opdrachten die zij af hebben, kunnen afdekken, waardoor ze sneller zien bij welke opdracht ze zijn. Onderzoek (O'Brien, Mansfield & Legge, 2005) geeft aan dat dyslectische leerlingen een wat grotere letter nodig hebben dan niet dyslectische leerlingen. Onderzoek naar lettertype levert geen eenduidig resultaat (De Leeuw, 2010; Kuster, Braams & Bosman, 2012; Theunissen, 2003). Voorkeuren zijn zeer individueel bepaald en lijken bovendien weinig invloed te hebben op snelheid en accuratesse. De meeste dyslectici zijn met een Arial 12 punts letter voldoende geholpen. Toetsen die bij de methode zijn geleverd, kunnen eventueel worden gescand of overgetypt voor een betere opmaak. Leerlingen die op een computer werken kunnen zelf de grootte bepalen. Spreek met collega's een standaard af voor lettertype en lettergrootte.

- Zorg voor rust tijdens het proefwerk ook tegen het einde, wanneer er al leerlingen klaar zijn. Dyslectici hebben hun concentratie niet alleen nodig voor de inhoud, maar ook voor het lees- en spellingaspect. Het maken van een proefwerk kost hen extra tijd en energie. Laat dyslectici eventueel oordopjes indoen om minder last van afleidende geluiden te hebben. Waar mogelijk maken dyslectische leerlingen hun proefwerk in een aparte ruimte waar het stiller is.
- Realiseer het recht dat leerlingen hebben op tijdverlenging. Dit kan tijdens lessen door het proefwerk zo te maken dat leerlingen het in een halfuur af kunnen hebben. Dyslectische leerlingen kunnen dan doorwerken. Scholen kiezen soms ook voor de volgende oplossingen: dyslectische leerlingen minder opdrachten laten maken; in de pauze laten doorwerken; na schooltijd laten afmaken. Tijdens proefwerkweken hebben veel scholen een stiltelokaal, waar leerlingen met diverse problemen aan het werk kunnen, langer tijd krijgen en soms ook even kunnen pauzeren.
- Accepteer alternatieve productievormen als leerlingen veel moeite hebben om in lopende zinnen een opdracht te maken, maar hun kennis wel kunnen tonen via woordspin, schema, mindmap of tekening.
- Ondersteun leerlingen bij het maken van een plan ter voorbereiding van een toets. Evalueer na afloop.
- Neem regelmatig met de leerling door wat er goed gaat en wat niet en geef extra oefenstof mee. Bespreek welke fouten er eventueel niet zijn meegerekend.

6.13 Beoordeling van toetsen

Het feit dat docenten veel schriftelijk toetsen, heeft alles te maken met het gegeven dat het in de beschikbare tijd onmogelijk is om een hele klas mondeling te toetsen. Voor de meeste leerstof is schriftelijke toetsing in wezen niet noodzakelijk. Bij de beoordeling moeten docenten zich hiervan bewust zijn.

- Laat spelfouten en zwakke formuleringen op geen enkele wijze de beoordeling beïnvloeden als zij geen onderdeel van de toetsing zijn.
- Daar waar spelling en/of formulering onderdeel is van leerstof die wordt getoetst – en dat is alleen bij de talen –, zijn aangepaste beoordelingen voor een aantal dyslectici noodzakelijk (zie hoofdstuk 9 *Aanpassing van het onderwijs: compenserende faciliteiten en dispensaties*).
- Het is soms mogelijk om niet alleen het eindresultaat te beoordelen, maar ook de geleverde inspanning en het proces. De docent kan bijvoorbeeld ook de opdrachten die als huiswerk zijn gemaakt, meenemen in de becijfering van de toets over dat onderwerp. De voorbereiding op en inzet bij opdrachten in de les kunnen meegeteld worden in het cijfer van een practicumverslag.